

RESEARCH THAT MATTERS

TÜRKİYE'DE TRANS KİŞİLERİN HAKLARINA YÖNELİK KAMUOYU ARAŞTIRMASI

March 2021

Winston Luhur
Ceylan Engin

GİRİŞ

Bu rapor Türkiye’deki trans kişiler ve hakları hakkında toplumsal görüşleri sunmaktadır. Trans kişiler, trans hakları ve trans kişilerin toplum içindeki statülerine yönelik görüşler ile ilgili güncel bilgileri elde etmek için, *2017 Trans Kişilere Yönelik Küresel Tutumlar, Türkiye Paneli* araştırmasındaki verileri inceledik. Türkiye’de yaşayan trans kişilerin toplum içindeki statüsü ile ilgili bilmediğimiz çok şey var. Daha önce yapılan araştırmaların çoğu küçük bir örnekleme dayanıyor.

Bu araştırma bize trans kişilerin Türkiye’deki statüleri hakkında kısıtlı ama değerli bilgiler sağlamakta. Araştırma sonuçları, Türkiye’de trans kişilerin bireysel olarak şiddet ve ayrımcılığa, kurumsal olarak ise ayrımcılığa ve eşitsizliğe maruz kalma ihtimallerinin çok yüksek olduğunu gösteriyor.² Özellikle trans kadınlar cinsiyet kimliklerinden dolayı daha fazla ayrımcılığa uğramaktadır. Bu durum trans kadınların istihdam imkanlarını kısıtlamakta ve seks endüstrisinde bulunma ihtimallerini yükseltmektedir.³ Dolayısıyla trans kadınlar, nefret suçları ve/veya sözel, cinsel, ve fiziksel şiddete daha fazla maruz kalmaktadır.⁴

Trans kişilerin şiddet ve ayrımcılık deneyimleri, devletin koruma mekanizmasının işleyişindeki eksikliklerle doğrudan ilişkilidir. Türkiye’de trans veya homoseksüel olmak açıkça suç olmasa da LGBT kişilerin Türkiye toplumunda kabul gördüğünü söyleyemeyiz.⁵ Halk arasında “sahne yasağı” olarak bilinen, trans kişilere karşı ilk genelge, 80’ darbesinden sonra, 1981 yılında çıkarılmıştır. Taverna ve gece kulüplerine getirilen bu yasak, “kadın kıyafeti giyen erkeklerin çalıştırılmasının” engellenmesine neden oldu.⁶ Yedi yıl devam eden bu yasaklama özellikle popüler trans şarkıcı ve oyuncu Bülent Ersoy’u hedef alıyordu.⁷ 1988 yılında Türk Medeni Kanunu’nun 29. Maddesiyle, bazı translar resmî belgelerde cinsiyet kimliklerini gösterme hakkını kazandı. 29. Madde, cinsiyet değiştirme ameliyatı olmak istemeyen kişileri dışarıda bırakarak bu hakkı sadece geçiş ameliyatı yaptıran kişilere verdi.⁸

Türk anayasası, kişileri cinsiyet kimliğinden (veya cinsel yöneliminden) dolayı uğradığı ayrımcılığa karşı koruma altına almamaktadır. Ayrımcılığa karşı yasal korumanın olmamasının, eğitim, istihdam ve sağlık sektöründe karşılaşılan ayrımcılık gibi belirgin yansımaları vardır.⁹ Trans kişilerin, trans olmayan LGB kişilerle karşılaştırıldığında, okul bırakma ve yüksek öğrenime katılmama oranları daha yüksektir. Trans kişilerin ayrıca, eğitim gördükleri alanda çalışamama ve bundan dolayı daha fazla yoksulluk yaşama ve sigortasız çalışma ihtimalleri daha yüksektir. Yine maruz kaldıkları ayrımcılıktan dolayı intihar etme ihtimalleri trans olmayan LGB kişilerden daha fazladır.¹⁰

Türkiye’de askerlik hizmeti politikası resmî olarak “cinsiyet kimliği ve davranış bozukluğu” olan kişileri askerlik hizmetinden muaf tutar. 18 yaş ve üzeri erkekler için mecburi olan askerlik hizmetine trans kişiler uygun görülmez. Bu nedenle LGBT kişiler askerlik hizmetinde bulunamaz ve “çürük raporu” olarak bilinen bir rapor alırlar.¹¹ Ordu için tehlike olarak görülen, eşcinsel ilişkiler veya trans kimliği değil, feminenlik algısı ve geleneksel maskülen davranışlardan uzak olmaktır. Bazı kişiler askerlik hizmetinde bulunmamak için feminen olduğunu ispatlama yolunu seçse de, çürük raporu her eşcinsel erkek ve trans tarafından tercih edilmiyor. Bu yüzden bu politika genellikle eşcinsel erkekler ve trans kadınları etkilemekte. Bu durum, geleneksel maskülen davranışları göstermekte başarısız olarak algılanan kişiler için ayrımcılık ve şiddetin bir göstergesidir.¹²

Transların Türkiye’deki hakları hakkında yapılan kamuoyu araştırmaları oldukça kısıtlı. Bu rapor için temel oluşturan araştırmadan bir sene önce tekrar yapılan *Ipsos 2016 Trans Kişilere Yönelik Küresel Tutumlar* araştırmasında, Türkiye trans haklarına yönelik toplumsal destek konusunda 23 ülke arasında 18’inci sırada yer aldı.¹³ Trans kişilere yönelik hoşgörü diğer ülkelere kıyasla daha düşük olsa da katılımcıların çoğu “trans kişilerin ayrımcılığa karşı hükümet tarafından korunması gerektiğini” ifade etti.

Bu raporda, Türkiye’de trans kişilere yönelik toplumsal tutum hakkında bilgi sağlamak için, 2016’da yapılan araştırmanın bulgularını, *2017 Küresel Tutumlar* araştırmasında ortaya çıkan verilerle bir araya getirerek geliştirdik.

METODOLOJİ

Bu raporda, trans kişiler hakkında toplumsal aşinalık ve tutumlar konularında 2017 *Trans Kişilere Yönelik Küresel Tutumlar* anketinden elde edilen verileri sunacağız.¹⁴ Türkiye örneklemini 16-64 yaş arası, Türkçe olarak uygulanan anketi tamamlamış katılımcılardan oluşuyor. (Metodolojik detaylar için Ek II’ye bakınız). Katılımcı seçiminde temsil edebilirliği geliştirmek için Ipsos tarafından verilen ağırlıklandırma sistemi kullanıldı. Fakat, Türkiye’deki düşük internet kullanım oranı sebebiyle, örneklem seçiminde rastgele örneklem veya genel yetişkin popülasyonu yansıtacak bir örneklem kullanılamadı.

Araştırmanın analitik örneklemini 500 katılımcıdan oluşuyor. Aşağıda, katılımcıların demografik ve sosyo-ekonomik karakteristiğini, trans kişilere aşinalıklarını ve trans kişilere ve ilgili kamu politikalarına yönelik tutumlarını tasvir edebilmek için ağırlık yüzdeleri ve %95 güven aralıklarını gösteriyoruz. Cinsiyet, yaş, eğitim, gelir ve trans kişilere aşinalık gibi bireysel seviyedeki karakteristik özelliklerin, trans kişilere, haklarına ve toplum içindeki statülerine yönelik tutumlar gibi bağımlı değişkenlerle ilgili olup olmadığını belirleyebilmek için ağırlıklı çok terimli lojistik regresyon analizini kullandık. Trans katılımcılarla ilgili geçerli çıkarımlarda bulunabilmek için yeterli sayı elde edilmediğinden, kendisini trans olarak tanımlayan 4 kişiyi dahil etmedik. Ipsos Ülke Özetleri için Metodoloji, Ek II’de daha fazla metodolojik detaya yer verdik. UCLA Kuzey Kurumsal İnceleme Genel Kurulu (North General Institutional Review Board, NGIRB) bu çalışmayı, tanımlanmamış veri kullanıldığı için araştırmaya dahil etmedi.

TRANS KİŞİLER VE HAKLARI İLE İLGİLİ TOPLUMSAL DÜŞÜNCELER

DEMOGRAFİK VE SOSYO-EKONOMİK ÖZELLİKLER

Anketin erkek (%50.5) ve kadın (%49.5) katılımcıları benzer oranlara sahiptir (Tablo 1). Örneklemenin yaklaşık yarısı (%48.4) 16 ve 34 yaş arası; katılımcıların %37.2’si 35 ve 49 yaş arası, %14.4’ü ise 50 ve 64 yaş arasındır. (yaş ortalaması= 36.0).

Katılımcıların çoğu (%59.8) lise mezunu olduğunu, üçte biri (%32.1) en az 4 sene üniversite eğitimi aldığını, diğer katılımcılar ise (%8.1) 2 senelik üniversite eğitimi gördüklerini ifade etti. Katılımcıların çoğunluğu, yaklaşık dörtte üçü, (%75.9) aylık gelirlerinin yüksek olduğunu, (>2,000 YTL); beşte biri aylık gelirlerinin orta seviyede olduğunu (701-1,999 YTL), diğer katılımcılar ise (%3.5) aylık gelirlerinin düşük olduğunu ifade etti (<700 YTL). Çoğunluk, evli olduğunu (%54.5) ve çalıştığını (%59.8) söyledi.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik ve Sosyoekonomik Özellikleri (N=500)

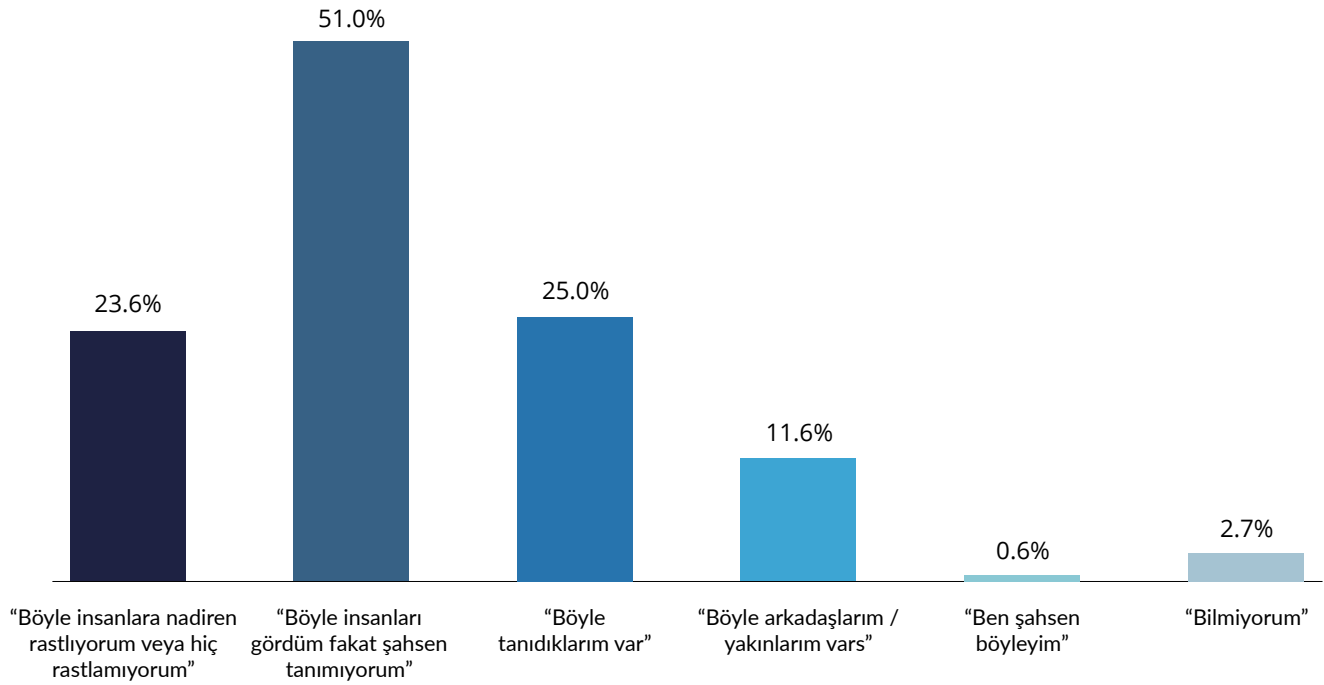
	AĞIRLIKLANDIRILMAMIŞ FREKANS (UNWEIGHTED FREQUENCY)	AĞIRLIKLI YÜZDE	95% GÜVEN ARALIĞI
Cinsiyet			
Erkek	287	50.5%	44.5%, 56.5%
Kadın	213	49.5%	43.5%, 55.5%
Yaş (yıl)			
Ortalama	500	36.0	34.4, 37.6
16-34	258	48.4%	42.5%, 54.4%
35-49	197	37.2%	31.6%, 43.2%
50-64	45	14.4%	10.1%, 20.1%
Eğitim			
Düşük (Lise eğitime kadar)	120	59.8%	54.5%, 64.9%
Orta (Üniversite - 2 sene)	73	8.1%	6.3%, 10.4%
Yüksek (Üniversite - 4 sene veya üzeri)	307	32.1%	27.8%, 36.7%
Hane içi Aylık Geliri			
Düşük (<700 YTL)	13	3.5%	1.8%, 6.4%
Orta (701 YTL - 1,999 YTL arası)	66	20.6%	15.8%, 26.4%
Yüksek (>2,000 YTL)	421	75.9%	70.0%, 81.0%
Medeni Durum			
Evli	311	54.5%	48.4%, 60.5%
Diğertt	189	45.5%	39.5%, 51.6%
Çalışma Durumutt			
Çalışıyor	369	59.8%	53.5%, 65.8%

Çalışmıyor	131	40.2%	34.2%, 46.5%
† Türk Lirası; †† Ev içi partnerlik veya beraber yaşama, bekar, boşanmış, veya dul; ††† Çalışıyor: Tam zamanlı, yarı zamanlı, kendi işinin sahibi ve askerlik görevinde; Çalışmıyor: öğrenciler, çalışmayanlar, ev kadınları ve emekli.			

TRANS KİŞİLERE AŞINALIK

Katılımcıların yarısından fazlası daha önce trans kişi gördüklerini ama kişisel olarak tanımadıklarını ifade etti (%51.0) (Figür 1). Trans tanıdıklarının olduğunu ifade eden kişiler (%25.0) ile trans kişilere nadiren rastladığını veya hiç rastlamadığını ifade eden kişilerin (%23.6) oranları birbirine yakın. Katılımcıların onda biri (%11.6) aile veya arkadaşlarından birinin trans kişi olduğunu, %0.6’sı ise trans olduklarını ifade etti. Katılımcıların küçük bir kısmı ise (%2.7) bu soruya “bilmiyorum” yanıtını verdi.

Şekil 1. Katılımcılar arasında trans kişilere aşinalık (N=500)

Oranlar katılımcılara yöneltilen "Sonraki birkaç soru hassas içerikli olabilir. Lütfen bunları dikkatli bir şekilde okuyun. Bazı insanlar, cinsiyeti başka olmasına rağmen karşı cinsi yansıtacak şekilde giyinmekte ve yaşamaktadır. Örneğin, erkek olarak doğduğu düşünülen bir kimse kendisini aslında kadın olarak hissedebilir ve ona uygun giyinip yaşayabilir; ve aynı şekilde kız olarak doğan bir kimse kendisini aslında erkek olarak hissedebilir ve ona uygun giyinip yaşayabilir. Böyle insanlara ne kadar aşinasınız? Geçerli olan tüm yanıtları seçin." sorusunun cevaplarını yansıtır. Katılımcılar birden fazla seçenek seçebildiği için oranların toplamı %100'e denk gelmez.

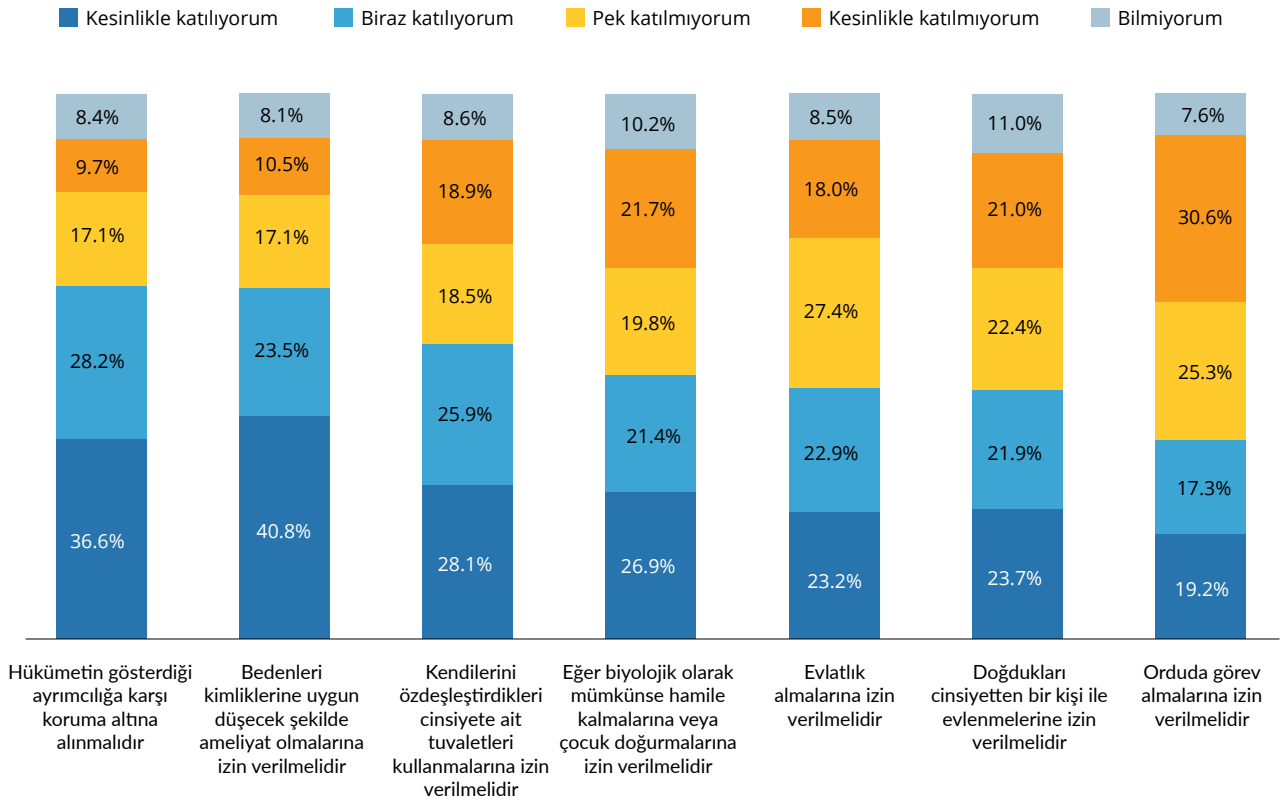
Bazı katılımcılar trans kişilere yönelik farklı yakınlık seviyeleri bildirdi. Şekil 1'deki soruların cevapları birbirini dışlayan seçeneklerle kategorize edildiğinde, çoğunluk (%64.6) daha önce trans kişi gördüklerini ama kişisel olarak tanımadığını veya trans kişilere nadiren rastladığını veya hiç rastlamadığını ifade etti (gösterilmedi). Katılımcıların üçte biri (%32.1) trans tanıdıkları, akrabaları veya arkadaşları olduklarını ifade etti (gösterilmedi).

TRANS KİŞİLERİN HAKLARINA YÖNELİK TUTUMLAR

Tutumları doğrudan analiz ettiğimizde, katılımcıların çoğu (%64.7’e karşı %26.8) trans kişilerin hükümet tarafından ayrımcılığa karşı korunması gerektiğini ifade etti (Şekil 2). Katılımcıların çoğu aynı zamanda trans kişilerin cinsiyet değiştirme ameliyatı olmalarına izin verilmesi (%64.2’e karşı %27.7) ve cinsiyet kimliklerine uygun tuvaleti kullanabilme hakları olması gerektiğini ifade etti (%54.0’e karşı %37.4). Trans kişilerin çocuk doğurma (%48.3’e karşı %41.5), evlat edinme (%46.1’e karşı %45.4), doğumda atanmış cinsiyeti aynı olan kişilerle evlenme (%45.6’e karşı %43.4) hakları olması gerektiğini kabul edenlerin sayısı karşı olanların sayısından küçük bir farkla daha fazla. Fakat katılımcıların yarısından fazlası trans kişilerin askerlik yapma hakları olduğunu kabul etmedi (%55.9’e karşı %36.5). Yedi kategori arasında katılımcılar %7.6 - %11.0 arasında değişen oranlarla “bilmiyorum” seçeneğini seçtiler.

Şekil 2. Katılımcılar arasında trans kişilerin haklarına yönelik tutumlar (N=500)

Soru: Lütfen, cinsiyeti başka olmasına rağmen karşı cinsi yansıtacak şekilde giyinen ve yaşayan insanlar ile ilgili aşağıdaki ifadelerin her birine katılıp katılmadığınızı belirtin.

Ağırlıklı regresyon analizlerinde, katılımcıların trans kişilere aşinalığını¹⁷ ve katılımcıların demografik ve sosyoekonomik durumlarının, haklara dayalı ifadeler ile ilişkisini ortaya çıkardık. (Ek I Tablo A). Özellikle, trans birini tanıdığını ifade eden katılımcılar (trans birini tanımayan katılımcılara göre) trans kişilerin hakları hakkında sunulan yedi ifadenin beşini kabul etmeye daha yakın (yaş, cinsiyet, eğitim derecesi ve ev için gelir değişkenleri kontrol edildiğinde). Bu durum trans kişilerin kendi cinsiyet kimliğine uygun olan tuvaletleri kullanma hakları (Göreceli Risk Oranı [RRR]=2.01; Güven Aralığı

CL[1.12,3.58]), doğumdaki cinsiyetleri aynı olan biri ile evlenme hakkı (Göreceli Risk Oranı RRR=2.61; Güven Aralığı CL[1.47,4.62]), hamile kalmak veya çocuk doğurmak (Göreceli Risk Oranı RRR= 2.21, Güven Aralığı CL [1.23, 3.97])¹⁸, ayrımcılığa karşı devlet tarafından korunmak (Göreceli Risk Oranı RRR=3.46; Güven Aralığı CL [1.78, 6.74]) ve askerlik yapabilme hakkı (Göreceli Risk Oranı RRR=2.14, Güven Aralığı CL [1.22, 3.77])¹⁹ ile ilgili cevaplarda da geçerli.

Trans kişilerin ayrımcılığa karşı devlet tarafından korunması ve (Göreceli Risk Oranı RRR=0.47; Güven Aralığı CL [0.26, 0.83]) ve askerlik yapabilmesine izin verilmesini, belirgin bir farkla, erkek katılımcılar kadın katılımcılara göre (Göreceli Risk Oranı RRR=0.39, Güven Aralığı CL [0.24, 0.66]) daha az kabul etti.

Trans kişilerin cinsiyet kimliklerine uygun olan tuvaleti kullanabilmesini (Göreceli Risk Oranı RRR=0.36; Güven Aralığı CL [0.15, 0.89]), 16 ve 34 yaş arası katılımcılar 50 ve 64 yaş arası katılımcılara göre daha az kabul etti. Bu katılımcılar aynı zamanda 50-64 yaş grubuna kıyasla aynı ifade için “bilmiyorum” seçeneğini daha az kullandılar (Göreceli Risk Oranı RRR=0.15; Güven Aralığı CL [0.03,0.84]).

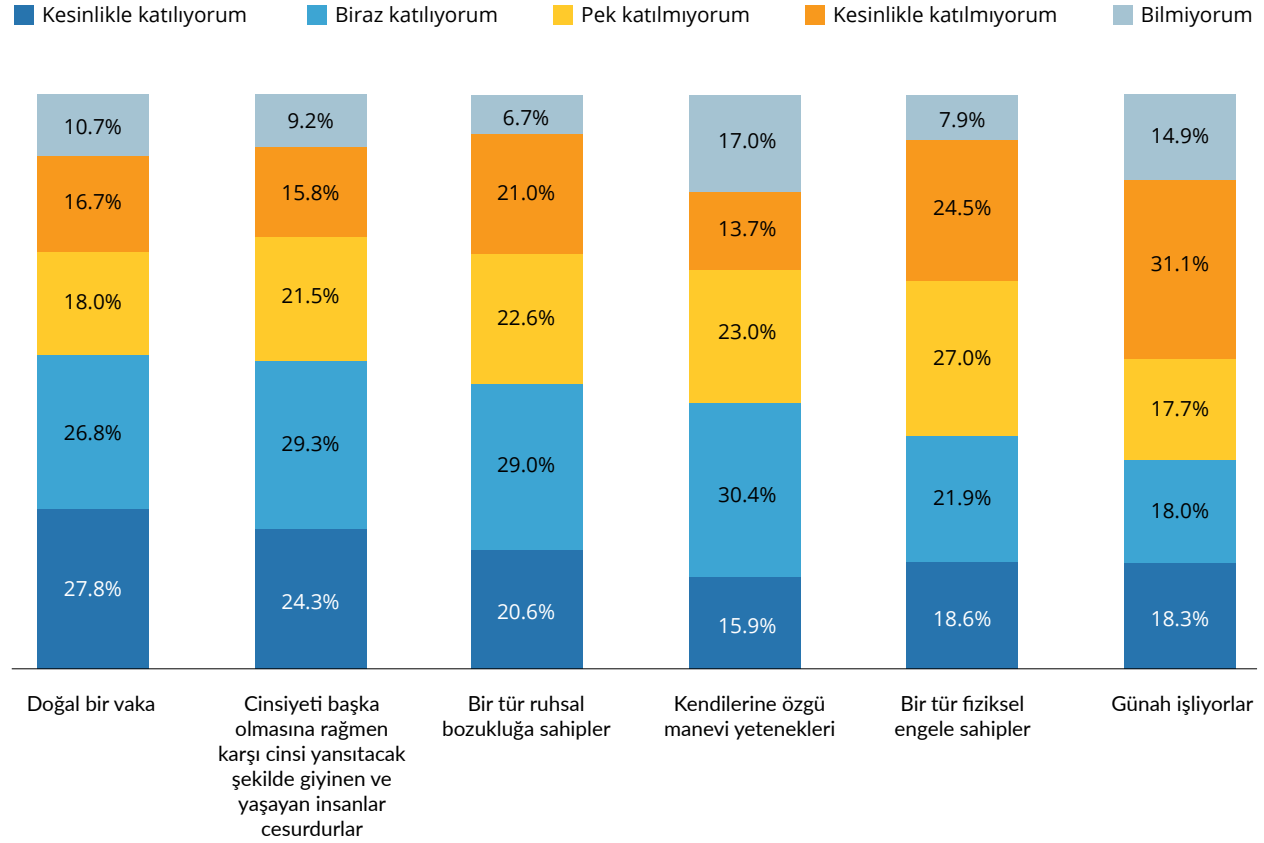
Yüksek eğitim seviyeli katılımcılar düşük eğitim seviyeli katılımcılara kıyasla trans kişilerin cinsiyet kimliğiyle uyumlu olabilmeleri için ameliyat olabilmeleri haklarını daha çok kabul etti (Göreceli Risk Oranı RRR=1.86; Güven Aralığı CL [1.06, 3.26]). Hane içi gelir bahsedilen haklar ile ilgili anlamlı bir tahmin unsuru değildi.

TRANS KİŞİLERE YÖNELİK TUTUMLAR²⁰

Genel olarak, katılımcıların çoğunluğu trans kişilere karşı pozitif tutumları olduğunu ifade etti. Katılımcıların çoğu trans olmanın doğal bir durum olduğunu (%54.6’e karşı %34.7) ve trans kişilerin cesur olduğunu kabul ettiler (%53.6’a karşı %37.3) (Şekil 3). Katılımcıların çoğu aynı zamanda trans kişilerin kendilerine özgü manevi yetenekleri olduğunu kabul etti (%46.3’e karşı %36.7). Katılımcıların çoğu trans kişilerin bir tür fiziksel engele sahip olduğunu kabul etmediğini belirtti (%51.5’e karşı %40.6), ve trans kişilerin günah işlediğine katılmayan kişilerin sayısı katılanlardan daha fazla (%48.8’e karşı %36.3). Ama, trans kişilerin ruhsal bozukluğa sahip olduğuna katılanların sayısı katılmayanlardan daha fazla (%49.7’e karşı %43.6). Altı soru içinde, “bilmiyorum” cevabını seçenlerin sayısı katılımcıların %6.7 ila %17.0’sini oluşturuyor.

Şekil 3. Katılımcıların trans kişilere yönelik tutumları (N=500)

Soru: Lütfen, cinsiyeti başka olmasına rağmen karşı cinsi yansıtacak şekilde giyinen ve yaşayan insanlar ile ilgili aşağıdaki ifadelerin her birine katılıp katılmadığınızı belirtin.

Ek I Tablo B’de görüldüğü gibi, trans birini tanımayan kişilere kıyasla, trans birini tanıdığını söyleyen katılımcılar, trans kişilerin bir tür ruhsal bozukluğa sahip olduğuna (Göreceli Risk Oranı RRR=0.39; Güven Aralığı CL [0.22, 0.68]) veya trans kişilerin günah işlediklerine (Göreceli Risk Oranı RRR=0.42; Güven Aralığı CL [0.23, 0.76]) katılıyorum cevabını daha az verdi. Ayrıca, bu katılımcılar, trans birini tanımayan kişilere göre, trans kişilerin cesur olduklarına katılıyorum (Göreceli Risk Oranı RRR= 4.08; Güven Aralığı CL [2.14, 7.78]) ifadesini daha çok kullandı.

Örneklemdaki bazı demografik faktörler trans kişilerin kimliklerine yönelik tutumların anlamlı tahmin unsurlarıydı. Erkek katılımcılar kadın katılımcılara kıyasla, trans kişilerin bir tür ruhsal bozukluğa sahip olduğuna (Göreceli Risk Oranı RRR=1.86; Güven Aralığı CL [1.11, 3.11]) ve günah işlediklerine (Göreceli Risk Oranı RRR=2.67; Güven Aralığı CL [1.56, 4.57]) katıldıklarını daha çok belirtti. Aynı zamanda, erkek katılımcılar kadın katılımcılara kıyasla trans kişilerin kendilerine özgü manevi yetenekleri olduğuna (Göreceli Risk Oranı RRR= 0.49; Güven Aralığı CL [0.28, 0.85]) katıldıklarını daha az belirtti.

50-64 yaş arası katılımcılara kıyasla, 16-34 yaş arası daha genç katılımcılar trans kişilerin günah işledikleri (Göreceli Risk Oranı RRR= 5.69; Güven Aralığı CL [2.03, 15.91]) ve trans kişilerin bir tür ruhsal bozukluğa olduğu (Göreceli Risk Oranı RRR=3.04, Güven Aralığı CL [1.23, 7.50]) ifadelerine daha çok katıldı. 50-64 yaş grubuna kıyasla, 35-49 yaş arası katılımcılar trans kişilerin günah işledikleri (Göreceli

Risk Oranı RRR= 4.37; Güven Aralığı CL [1.51, 12.63]) ve trans kişilerin bir tür ruhsal bozukluğu olduğu (Göreceli Risk Oranı RRR= 2.71; Güven Aralığı CL [1.09, 6.73]) ifadelerine daha çok katıldı.

Yüksek eğitilmiş katılımcıların düşük eğitim seviyeli katılımcılara göre trans kişilerin cesur olduğu ifadesine katılmaları daha yüksekti (Göreceli Risk Oranı RRR= 1.86; Güven Aralığı CL [1.10, 3.16]). Bu örneklemde, hane içi gelir seviyesinin trans kişilere karşı tutumlarda anlamlı etkisi görülmedi.

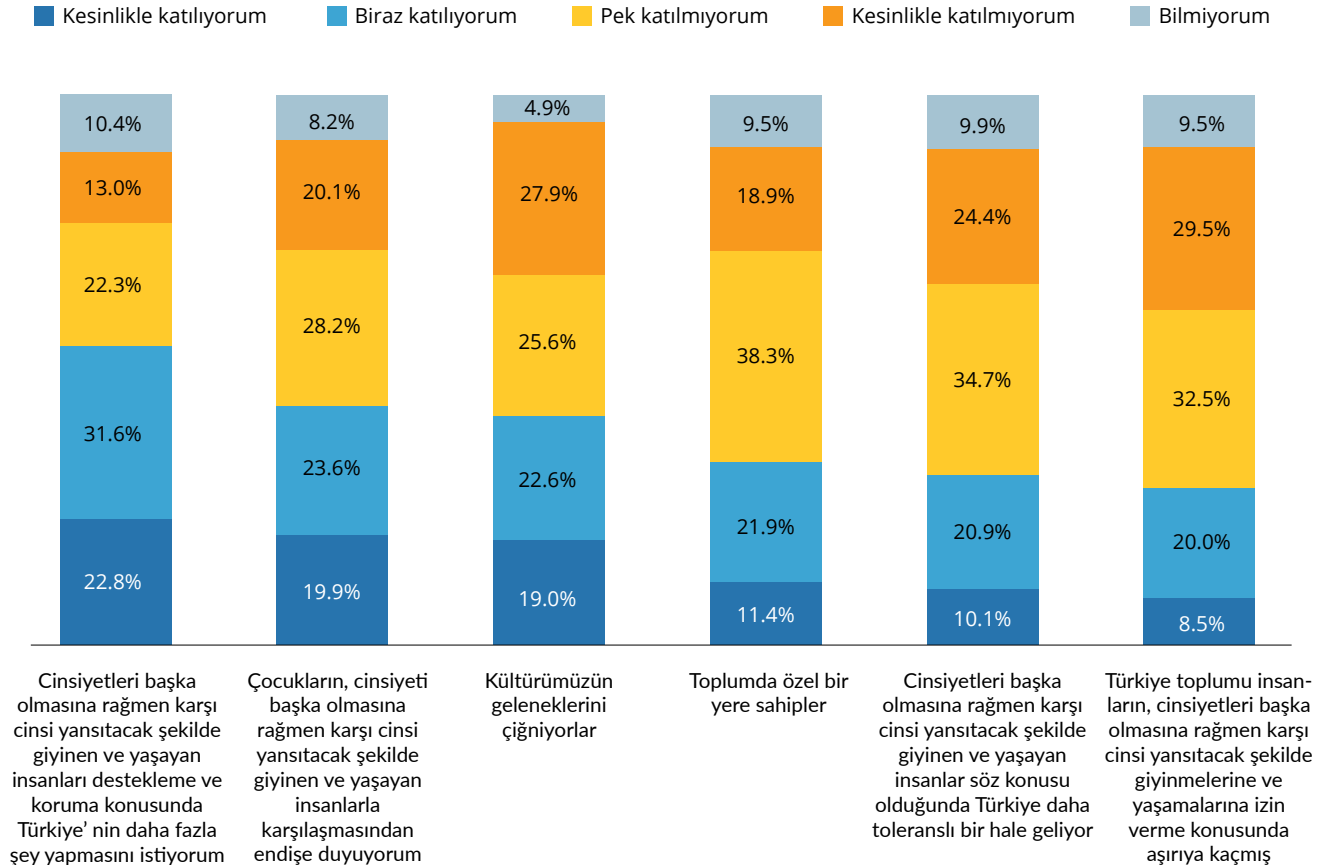
Örneklem uyumu zayıf olduğu için, trans olmanın doğal bir durum olarak görülüp görülmediklerine dair ilişki yoklaması sonuçlarını raporlamadık.

TOPLUMDA TRANS KİŞİLERE YÖNELİK TUTUMLAR

Katılımcıların çoğu Türkiye’de trans kişilere yönelik destek ve korumanın daha çok olması gerektiği ifadesine katıldı. (%54.4’e karşı %35.2) (Şekil 4). Katılımcıların çoğu aynı zamanda, Türk toplumunun kişilerin istediği gibi giyinmelerine ve doğumdaki cinsiyetinden başka bir cinsiyet kimliğine göre yaşamalarına izin verme konusunda fazla ileri gittiği (%61.9’e karşı %28.6) ve trans kişilerin kültürlerine karşı geldiği (%53.5’e karşı %41.6) ifadelerine katılmadığını belirtti. Ayrıca, katılımcıların büyük çoğunluğu, çocukların trans kişilerle karşılaşmasından endişe duymadıklarını (%48.3’e karşı %43.5) ifade etti. Buna karşın, katılımcıların çoğunluğu trans kişilerin toplumda özel bir yeri olduğu (%57.2’ye karşı %33.3) ve Türkiye’nin trans kişiler hakkında eskisine göre daha hoşgörülü olduğu (%59.1’e karşı %31.0) ifadelerine katılmadı.

Şekil 4. Katılımcılar arasında trans kişilere karşı tutumlar (N=500)

Q: Lütfen, cinsiyeti başka olmasına rağmen karşı cinsi yansıtacak şekilde giyinen ve yaşayan insanlar ile ilgili aşağıdaki ifadelerin her birine katılıp katılmadığınızı belirtin.

EK I Tablo C’de görülebileceği gibi, regresyon analizinin bulgularına göre, trans birini tanıdığını söyleyen katılımcılar, çocukların trans kişilerle karşılaşmasından endişe duyduğu (Göreceli Risk Oranı RRR= 0.58; Güven Aralığı CL [0.33, 1.00]) ve trans kişilerin kültürümüzün geleneklerini çiğnediği (Göreceli Risk Oranı RRR= 0.39; Güven Aralığı CL [0.22, 0.70]) ifadelerine daha az katıldı. Bu katılımcılar aynı zamanda, Türkiye’nin trans kişileri destekleme ve koruma konusunda daha fazla şey yapmasını istediğini (Göreceli Risk Oranı RRR=2.76; Güven Aralığı CL [1.52, 5.03]) belirtti.

Örneklemdaki bazı demografik karakteristiklerin aynı zamanda trans kişilere yönelik toplumdaki farklı tutumların ön göstergeleri olduğu görüldü. Erkek katılımcılar, Türkiye toplumunun insanların doğumdaki cinsiyeti başka olsa da karşı cinsi yansıtacak şekilde giyinmelerine ve yaşamalarına izin verme konusunda fazla ileri gittiği (Göreceli Risk Oranı RRR=1.81; Güven Aralığı CL [1.03, 3.18]), çocukların trans kişilerle karşılaşmasından endişe duyduğu (Göreceli Risk Or RRR=1.88; Güven Aralığı CL [1.14, 3.09]) ve trans kişilerin kültürümüzün geleneklerini çiğnedikleri (Göreceli Risk RRR = 2.37; Güven Aralığı CL [1.42, 3.96]) ifadelerine kadınlara kıyasla belirgin bir farkla daha çok katıldı. Erkek katılımcılar aynı zamanda, trans kişileri destekleme ve koruma konusunda Türkiye’nin daha fazla şey yapması gerektiği ifadesine kadın katılımcılara kıyasla daha az katıldı.

35 ve 49 yaş arasındaki katılımcılar, 50 ve 64 yaş arasındaki katılımcılara kıyasla, Türkiye toplumunun insanların doğumdaki cinsiyeti başka olsa da karşı cinsi yansıtacak şekilde giyinmelerine ve yaşamalarına izin verme konusunda fazla ileri gittiği (Göreceli Risk RRR= 3.34; Güven Aralığı CL [1.07, 10.42]) ve trans kişilerin kültürümüzün geleneklerini çiğnedikleri (Göreceli Risk RRR= 2.65; Güven Aralığı CL [1.08, 6.49]) ifadelerine daha fazla katıldı.

Eğitim olanaklarına erişim ve hane içi gelirin, trans kişilere yönelik bu ifadelere katılım oranını etkilediği gözlemlenmedi.

TARTIŞMA

Türkiye’de trans kişiler hakkında araştırmalar halen son derece kısıtlı. Literatürdeki bu boşluğu dolduran bu rapor, Türkiye’de yaşayan insanların trans kişiler hakkında düşüncelerini analiz etmektedir. 2017 Trans Kişilere Yönelik Küresel Tutumlar anketindeki verileri analiz ettiğimizde, Türkiye’deki anket katılımcılarının çoğunluğunun trans kişilerin haklarına yönelik destekleyici bir tutum içerisinde olduğunu gözlemledik.

Genel olarak katılımcıların büyük çoğunluğu trans kişilerin devlet tarafından ayrımcılığa karşı korunması gerektiği konusunda hemfikir. Katılımcıların çoğu aynı zamanda (son derece veya bir dereceye kadar) trans kişilerin beden uyum operasyonu (cinsiyet değiştirme ameliyatı) geçirmesine ve cinsiyet kimliğine uygun tuvaletleri kullanmalarına izin verilmesi gerektiği ifadelerine katılıyor. Yine çoğunluk, trans kişilerin çocuk doğurması, evlat edinmesi ve doğumdaki cinsiyetiyle aynı cinsiyete sahip biriyle evlenmesine izin verilmesi konularında da hem fikir. Diğer yandan pek çok katılımcı trans kişilerin askerlik hizmeti yapmasına izin verilmesi gerektiği ifadesine katılmıyor. Araştırma bulguları, “cinsel kimlik ve davranış bozukluğu” sergileyen kişilerin askerlik hizmetinde bulunmalarına Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından uygun görülmemesine yönelik politikaların gördüğü desteği gösteriyor.²¹

Trans olmanın doğal bir durum olduğunu katılımcıların çoğu kabul etti. Daha büyük çoğunluğu ise trans kişilerin cesur ve kendilerine özgü manevi bir yetenekleri olduğu görüşünde. Sonuçlarımız, Türkiye toplumunun trans kişilere yönelik tutumlarının genel olarak hoşgörülü olduğunu gösteriyor: çoğu kişi Türkiye’nin trans kişileri destekleme ve koruma konusunda daha fazla şey yapması gerektiğini düşünüyor. Katılımcıların çoğu ayrıca, Türkiye toplumunun insanların doğumdaki cinsiyeti başka olsa da karşı cinsi yansıtacak şekilde giyinmelerine ve yaşamalarına izin verme konusunda fazla ileri gittiği, trans kişilerin kültürümüzün geleneklerini çiğnediklerini düşünmüyor ve çocukların trans kişilerle karşılaşmasından endişe duymuyor. Giriş bölümünde de vurgulandığı gibi, Türkiye’deki trans hakları ve trans kişilerin refahına yönelik araştırmaların bulguları göz önüne alındığında, ortaya çıkan bu güçlü destek şaşırtıcı bir sonuç olarak karşımızda. Sonuçların, refah seviyesi yüksek, internet bağlantısı olan kişiler gibi belirli bir grubun fikirlerini yansıttığı söylenebilir. Yine de birçok kişinin Türkiye’nin trans kişiler hakkında git gide daha hoşgörülü olduğu ve trans kişilerin toplumda önemli bir yeri olduğu görüşlerine katılmadığını da tekrar belirtmek gerekir.

Katılımcıların çoğu, trans olmayı bir fiziksel engel ya da günah olarak görmüyor, ama bir ruhsal bozukluk olarak görüyor. Bu bulguya baktığımızda, katılımcıların trans kişilerin haklarının korunması gerektiğini düşünmelerinin sebebinin, trans kimliğini meşru olarak görmelerinden değil, bir hastalık olarak görmelerinden kaynaklandığı söylenebilir. Diğer bir deyişle, trans kişilere yönelik Türkiye’de gözlemlediğimiz hoşgörü, trans kişilerin kendilerinin ve haklarının kabul görmesinden değil, ruhsal bozukluklara yönelik tutumların bir yansıması olabilir. Bu hipotez gelecekte başka bir araştırmanın konusu olabilir.

Daha önceki bulgulara benzer şekilde, trans kişilere aşinalığın trans kişileri ve trans kişilerin medeni haklarını kabul görmesinde en önemli faktör olduğunu söyleyebiliriz. Anket katılımcılarının üçte biri trans arkadaş veya akrabası olduğunu belirtti. Trans birini tanıyan bu kişiler, trans haklarını belirgin bir farkla daha fazla destekliyor ve trans kişilere yönelik daha olumlu bir tutum sergiliyor. Anket

katılımcılarının yüzde 5 ila 17’si bu konudaki görüşlerini belirtmedi. Bu bulgu, Türkiye’de yaşayan kişiler arasında trans kişilere yönelik aşinalığı veya bilgisi olmayan kişilerin az olduğunu gösterebilir.

Türkiye’de eşcinsellik hakkında yapılan diğer araştırmalara benzer şekilde²² sonuçlarımız trans kişilerin kadınlar, yüksek eğitilmiş kişiler ve yaşlı kişiler arasında daha fazla kabul gördüğünü gösteriyor. Eşcinselliği onaylamama ile dini inançlar ve politik görüşler arasında yakın bir ilişki olduğu için, Türkiye’deki translara yönelik jenerasyonlar arasındaki tutum farkını özellikle 1990’lardan beri gençler arasında yaygınlaşan muhafazakâr görüş ve dindarlıkla ilgili olduğunu söyleyebiliriz. Yaşlı kişilerin gençlere göre daha hoşgörülü olması, Türkiye’deki trans haklarının geleceği konusundaki endişeler sebebiyle toplumsal hoşgörünün zaman içinde azaldığını gösteriyor olabilir. Muhafazakâr ve dindar politik görüşler ile trans kişilere yönelik tutumlar arasındaki ilişkiye dair bir araştırma yapmanın gerekli olduğunu düşünüyoruz. Son olarak, bulgularımızın refah düzeyi yüksek ve internet erişimi olan kişileri temsil ettiğini belirtmek isteriz. Trans kişilere yönelik toplumsal görüşlere dair bütün toplumu kapsayan, daha genelleştirilebilir bir araştırma yapılması ihtiyacı devam etmektedir.

YAZARLAR

Winston Luhur, Williams Institute’de Araştırma Asistanı olarak görev alıyor. Winston, üst düzey araştırmacılar ile uluslararası araştırmaya odaklı projeler üzerine çalışıyor.

Ceylan Engin, Dr. Engin Boğaziçi Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde Doktor Öğretim Üyesi olarak görev alıyor. Demografi, toplumsal cinsiyet, cinsellik konularında, özellikle Türkiye odaklı disiplinler arası çalışmalar yapmaktadır.

TEŞEKKÜR

Blachford-Cooper ve Williams Institute Araştırma Direktörü Kerith J. Conron’a ve Williams Institute’de misafir araştırmacı ve American University’de Doçent olarak görev alan Andrew R. Flores’e bu projedeki yönlendirmeleri ve yardımları için teşekkür ederiz. Aynı zamanda, Williams Institute’de Kamu Politikaları kıdemli araştırmacısı Ilan H. Meyer’a kapsamlı incelemeleri ve aydınlatıcı yorumları için teşekkür etmek isteriz. Ayrıca, eski yöneticimiz ve Roberta A. Conroy Scholar of Law Jocelyn Samuels. Son olarak metni İngilizce’den Türkçe’ye tercüme eden Yurttaşlık Derneği’nden Cansu Gürkan’a katkılarından dolayı teşekkür ederiz.

ABOUT THE WILLIAMS INSTITUTE

The Williams Institute is dedicated to conducting rigorous, independent research on sexual orientation and gender identity law and public policy. A think tank at UCLA Law, the Williams Institute produces high-quality research with real-world relevance and disseminates it to judges, legislators, policymakers, media and the public. These studies can be accessed at the Williams Institute website.

FOR MORE INFORMATION

The Williams Institute, UCLA School of Law
1060 Veteran Avenue, Suite 134
Box 957092, Los Angeles, CA 90095-7092
williamsinstitute.law.ucla.edu

RESEARCH THAT MATTERS

EK I

TRANS KİŞİLERE YÖNELİK TUTUMLARIN ÖNGÖRÜCÜLERİ, ÇOK TERIMLI LOJISTİK REGRESYON ANALİZLERİ

Çok terimli lojistik regresyonların katsayılarını tartışmanın birkaç yöntemi var. Biz bu raporda Göreceli Risk Oranı (Relative Risk Ratio) terimini kullandık^{24,25}. Bu raporda sonuçları “risk”, “ihtimal”, “olasılık” gibi kavramlarla açıklamaktan kaçındık. Bunlar yerine “olabilirlik” ya da “olması daha muhtemel” gibi kavramları tercih ettik²⁶.

Aşağıdaki tablolar “katılıyorum” (‘kesinlikle katılıyorum’ ile ‘biraz katılıyorum’ cevaplarının birleşimi) cevaplarının ya da tutumlara yönelik sorulara verilen “bilmiyorum” cevaplarının, “katılmıyorum” (‘pek katılmıyorum’ ile ‘kesinlikle katılmıyorum’ cevaplarının birleşimi) cevaplarıyla karşılaştırılmasının düzenlenmiş Göreceli Risk Oranlarını (Relative Risk Ratio) göstermektedir. Farklı Çok Terimli Lojistik Regresyon Analizlerini, cinsiyet, yaş, eğitim, hane içi gelir ve trans kişilere aşinalık değişkenlerinin, kişilerin tutumlarıyla ilişkisini ortaya çıkarmak için, örneklemdeki diğer değişkenlerle uyum sağlayacak şekilde bir araya getirdik. 1.0’ın üzerindeki Göreceli Risk Oranları (RRR), ilgili değişkenle (ör. Cinsiyet) ilişkili olarak, verilen cevabın kabul etmeye yönelik olabilirliğinin (‘katılmıyorum’ cevabına kıyasla) daha yüksek olduğunu gösteriyor. 1.0’ın aşağısındaki Göreceli Risk Oranları (RRR) ise, verilen cevabın kabul etmeye yönelik olabilirliğinin daha düşük olduğunu gösteriyor. Kalın yazılmış ifadeler ise, istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğunu göstermektedir.

Tablo A (Devam). Trans Kişilerin Haklarına Yönelik Tutumlar: çok terimli lojistik regresyon analizlerinden, sosyodemografik karakteristikler ve trans kişilere aşinalığa (n=496) göre düzenlenmiş ağırlıklı göreceli risk oranları ve %95 güven aralığı

	EVLATLIK ALMALARINA IZIN VERİLMELİDİR			HÜKÜMET TARAFINDAN AYRIMCILIĞA KARŞI KORUMA ALTINA ALINMALIDIR			ORDUDA GÖREV ALMALARINA IZIN VERİLMELİDİR					
	Katılıyorum	Bilmiyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Bilmiyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Bilmiyorum	Katılmıyorum			
	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)			
F-istatistiği (df) (p-değeri)				F(16, 19731)=2.49, p<0.00			F(16, 19731)=2.58, p<0.00			F(16, 19731)=2.91, p<0.00		
Interseptler (sabit terim)	1	0.88 (0.31, 2.53)	0.07 (0.01, 0.71)	1	1.63 (0.53, 5.03)	0.10 (0.01, 0.64)	1	0.61 (0.20, 1.92)	0.04 (0.00, 0.39)			
Cinsiyet (ref: kadın)												
Erkek	1	0.78 (0.47, 1.30)	0.53 (0.19, 1.49)	1	0.47 (0.26, 0.83)	1.14 (0.41, 3.20)	1	0.39 (0.24, 0.66)	0.35 (0.13, 0.96)			
Yaş (ref: 50-64 yaş arası)												
Yaşlar 16-34	1	1.86 (0.78, 4.48)	0.69 (0.13, 3.79)	1	1.08 (0.42, 2.75)	3.31 (0.60, 18.44)	1	1.44 (0.59, 3.50)	4.33 (0.49, 38.55)			
Yaşlar 35-49	1	0.96 (0.39, 2.38)	0.88 (0.17, 4.65)	1	1.22 (0.46, 3.18)	3.72 (0.63, 21.84)	1	1.38 (0.56, 3.39)	9.24 (1.02, 83.44)			
Eğitim seviyesi (ref: düşük eğitim seviyesi)												
Orta eğitim seviyesi	1	0.89 (0.45, 1.76)	1.05 (0.34, 3.26)	1	1.11 (0.52, 2.34)	0.90 (0.29, 2.79)	1	0.95 (0.47, 1.95)	0.84 (0.26, 2.69)			
Yüksek eğitim seviyesi	1	1.07 (0.64, 1.79)	0.55 (0.21, 1.43)	1	1.19 (0.68, 2.10)	0.64 (0.23, 1.75)	1	1.05 (0.63, 1.74)	0.59 (0.21, 1.62)			
Gelir (ref: düşük ve orta gelir seviyesi)												
Yüksek Gelir	1	0.80 (0.40, 1.58)	3.82 (0.69, 21.03)	1	1.55 (0.74, 3.26)	0.78 (0.26, 2.33)	1	0.96 (0.46, 2.01)	0.91 (0.24, 3.43)			
Trans birini tanıyor (ref: trans birini tanımıyor)												
Trans birini tanıyor	1	1.71 (0.97, 3.01)	3.03 (1.10, 8.38)	1	3.46 (1.78, 6.74)	2.13 (0.61, 7.42)	1	2.14 (1.22, 3.77)	1.37 (0.41, 4.56)			
Bilmiyor	1	0.17 (0.04, 0.82)	5.91 (1.34, 26.01)	1	0.51 (0.09, 2.72)	5.59 (1.08, 29.11)	1	0.50 (0.10, 2.48)	5.50 (0.89, 33.96)			
Not: serbestlik derecesi (df); güven aralığı (CI); kalın yazı tipleri istatistiksel olarak anlamlı p<0.05.												

Tablo B. Trans Kişilere Yönelik Tutumlar: çok terimli lojistik regresyon analizlerinden, sosyodemografik karakteristikler ve trans kişilere aşinalığa (n=496) göre düzenlenmiş ağırlıklı göreceli risk oranları ve %95 güven aralığı

	BİR TÜR RUHSAL BOZUKLUĞA SAHIPLER			BİR TÜR FİZİKSEL ENGELE SAHIPLER			GÜNAH İŞLİYORLAR		
	Katılıyorum	Bilmiyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Bilmiyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Bilmiyorum	Katılmıyorum
	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)
F-istatistiği (df) (p-değeri)				F(16, 19731)=2.48, p<0.00			F(16, 19731)=3.26, p<0.00		
Interseptler (sabit terim)	1	0.50 (0.16, 1.59)	0.07 (0.02, 0.31)	1	0.89 (0.32, 2.49)	0.06 (0.01, 0.37)	1	0.19 (0.06, 0.57)	0.13 (0.02, 0.67)
Cinsiyet (ref: kadın)									
Erkek	1	1.86 (1.11, 3.11)	1.32 (0.51, 3.41)	1	1.42 (0.84, 2.38)	0.90 (0.37, 2.17)	1	2.67 (1.56, 4.57)	1.32 (0.63, 2.74)
Yaş (ref: 50-64 yaş arası)									
Yaşlar 16-34	1	3.04 (1.23, 7.50)	2.61 (0.64, 10.59)	1	1.04 (0.45, 2.43)	4.02 (0.81, 19.97)	1	5.69 (2.03, 15.91)	4.42 (1.04, 18.84)
Yaşlar 35-49	1	2.71 (1.09, 6.73)	2.54 (0.58, 11.19)	1	0.88 (0.37, 2.10)	3.31 (0.60, 18.24)	1	4.37 (1.51, 12.63)	1.86 (0.40, 8.60)
Eğitim seviyesi (ref: düşük eğitim seviyesi)									
Orta eğitim seviyesi	1	0.91 (0.43, 1.90)	1.46 (0.42, 5.06)	1	1.11 (0.55, 2.22)	1.95 (0.62, 6.11)	1	0.62 (0.30, 1.30)	0.72 (0.27, 1.93)
Yüksek eğitim seviyesi	1	0.74 (0.44, 1.24)	1.63 (0.58, 4.60)	1	0.75 (0.45, 1.24)	1.26 (0.46, 3.48)	1	0.80 (0.45, 1.41)	0.81 (0.38, 1.72)
Gelir (ref: düşük ve orta gelir seviyesi)									
Yüksek Gelir	1	0.98 (0.49, 1.99)	0.56 (0.17, 1.86)	1	0.84 (0.43, 1.65)	0.74 (0.24, 2.32)	1	0.84 (0.42, 1.67)	1.35 (0.53, 3.44)
Trans birini tanıyor (ref: trans birini tanımıyor)									
Trans birini tanıyor	1	0.39 (0.22, 0.68)	0.82 (0.27, 2.49)	1	0.77 (0.44, 1.35)	0.39 (0.13, 1.20)	1	0.42 (0.23, 0.76)	0.26 (0.11, 0.60)
Bilmiyor	1	2.86 (0.72, 11.33)	13.96 (2.50, 77.86)	1	5.18 (1.22, 21.95)	16.05 (3.35, 76.89)	1	0.96 (0.18, 5.05)	2.63 (0.60, 11.52)
Not: serbestlik derecesi (df); güven aralığı (CI); kalın yazı tipleri istatistiksel olarak anlamlı p<0.05.									

Tablo B (Devam). Trans Kişilere Yönelik Tutumlar: çok terimli lojistik regresyon analizlerinden, sosyodemografik karakteristikler ve trans kişilere aşinalığa (n=496) göre düzenlenmiş ağırlıklı göreceli risk oranları ve %95 güven aralığı

	DOĞAL BİR VAKA			KENDİLERİNE ÖZGÜ MANEVI YETENEKLERİ VAR			DOĞUMDAKİ CİNSİYETİ BAŞKA OLMASINA RAĞMEN KARŞI CİNSİ YANSITACAK ŞEKİLDE GİYİNEN VE YAŞAYAN İNSANLAR CESURDURLAR		
	Katılıyorum	Bilmiyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Bilmiyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Bilmiyorum	Katılmıyorum
	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)
F-istatistiği (df) (p-değeri)	F(16, 19731)=1.06, p>0.1			F(16, 19731)=1.93, p<0.05			F(16, 19731)=2.31, p<0.00		
İnterseptler (sabit terim)	1	1.31 (0.42, 4.15)	0.28 (0.04, 2.02)	1	2.10 (0.69, 6.42)	0.76 (0.15, 3.87)	1	0.54 (0.20, 1.49)	0.06 (0.01, 0.34)
Cinsiyet (ref: kadın)									
Erkek	1	0.72 (0.42, 1.24)	0.82 (0.34, 1.97)	1	0.49 (0.28, 0.85)	0.57 (0.28, 1.19)	1	0.88 (0.52, 1.48)	0.68 (0.26, 1.80)
Yaş (ref: 50-64 yaş arası)									
Yaşlar 16-34	1	1.38 (0.55, 3.43)	1.36 (0.26, 7.06)	1	0.82 (0.34, 2.00)	1.83 (0.41, 8.13)	1	2.12 (0.92, 4.90)	4.10 (0.78, 21.53)
Yaşlar 35-49	1	1.01 (0.40, 2.58)	2.11 (0.42, 10.66)	1	1.21 (0.48, 3.05)	1.79 (0.36, 8.83)	1	2.10 (0.89, 4.94)	8.88 (1.57, 50.32)
Eğitim seviyesi (ref: düşük eğitim seviyesi)									
Orta eğitim seviyesi	1	1.27 (0.64, 2.53)	0.69 (0.20, 2.44)	1	0.91 (0.46, 1.80)	0.49 (0.18, 1.33)	1	1.17 (0.55, 2.50)	0.68 (0.21, 2.23)
Yüksek eğitim seviyesi	1	1.72 (1.02, 2.90)	1.04 (0.43, 2.52)	1	1.03 (0.60, 1.77)	0.93 (0.45, 1.93)	1	1.86 (1.10, 3.16)	0.77 (0.29, 2.04)
Gelir (ref: düşük ve orta gelir seviyesi)									
Yüksek Gelir	1	0.86 (0.41, 1.81)	0.79 (0.24, 2.56)	1	0.89 (0.42, 1.89)	0.46 (0.19, 1.14)	1	0.77 (0.38, 1.59)	0.95 (0.29, 3.14)
Trans birini tanıyor (ref: trans birini tanımıyor)									
Trans birini tanıyor	1	1.35 (0.74, 2.47)	0.77 (0.26, 2.28)	1	0.88 (0.48, 1.62)	0.58 (0.26, 1.31)	1	4.08 (2.14, 7.78)	1.74 (0.52, 5.85)
Bilmiyor	1	1.13 (0.20, 6.28)	1.93 (0.27, 9.96)	1	1.64 (0.44, 6.20)	6.47 (1.79, 23.42)	1	0.58 (0.11, 3.15)	2.59 (0.48, 13.94)
Not: serbestlik derecesi (df); güven aralığı (CI); kalın yazı tipleri istatistiksel olarak anlamlı p<0.05.									

Tablo C. Toplumda Trans Kişilere Yönelik Tutumlar: çok terimli lojistik regresyon analizlerinden, sosyodemografik karakteristikler ve trans kişilere aşinalığa (n=496) göre düzenlenmiş ağırlıklı göreceli risk oranları ve %95 güven aralığı

	TÜRKİYE TOPLUMU, İNSANLARIN, DOĞUMDAKİ CİNSİYETLERİ BAŞKA OLMASINA RAĞMEN KARŞI CİNSİ YANSITACAK ŞEKİLDE GİYİNMELERİNE VE YAŞAMALARINA İZİN VERME KONUSUNDA AŞIRIYA KAÇMIŞ			DOĞUMDAKİ CİNSİYETLERİ BAŞKA OLMASINA RAĞMEN KARŞI CİNSİ YANSITACAK ŞEKİLDE GİYİNEN VE YAŞAYAN İNSANLAR SÖZ KONUSU OLDUĞUNDA TÜRKİYE DAHA HOŞGÖRÜLÜ BİR HALE GELİYOR			ÇOCUKLARIN, DOĞUMDAKİ CİNSİYETİ BAŞKA OLMASINA RAĞMEN KARŞI CİNSİ YANSITACAK ŞEKİLDE GİYİNEN VE YAŞAYAN İNSANLARLA KARŞILAŞMASINDAN ENDİŞE DUYUYORUM		
	Katılıyorum	Bilmiyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Bilmiyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Bilmiyorum	Katılmıyorum
	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)
F-istatistiği (df) (p-değeri)	F(16, 19731)=2.34, p<0.00			F(16, 19731)=1.83, p<0.05			F(16, 19731)=2.72, p<0.00		
İnterseptler (sabit terim)	1	0.22 (0.06, 0.76)	0.13 (0.03, 0.50)	1	0.39 (0.14, 1.11)	0.15 (0.03, 0.90)	1	0.59 (0.23, 1.53)	0.05 (0.01, 0.29)
Cinsiyet (ref: kadın)									
Erkek	1	1.81 (1.03, 3.18)	0.95 (0.42, 2.16)	1	1.42 (0.83, 2.42)	1.61 (0.66, 3.94)	1	1.88 (1.14, 3.09)	1.27 (0.45, 3.56)
Yaş (ref: 50-64 yaş arası)									
Yaşlar 16-34	1	2.61 (0.85, 8.01)	1.53 (0.41, 5.71)	1	1.44 (0.57, 3.64)	0.65 (0.15, 2.92)	1	1.66 (0.75, 3.64)	3.44 (0.64, 18.44)
Yaşlar 35-49	1	3.34 (1.07, 10.42)	4.22 (1.10, 16.11)	1	1.56 (0.61, 4.01)	2.33 (0.57, 9.49)	1	1.80 (0.80, 4.07)	6.67 (1.14, 38.86)
Eğitim seviyesi (ref: düşük eğitim seviyesi)									
Orta eğitim seviyesi	1	0.56 (0.27, 1.18)	0.86 (0.28, 2.66)	1	0.81 (0.40, 1.62)	0.62 (0.20, 1.89)	1	1.33 (0.68, 2.62)	0.48 (0.14, 1.65)
Yüksek eğitim seviyesi	1	0.64 (0.37, 1.08)	1.00 (0.38, 2.60)	1	0.93 (0.56, 1.57)	0.54 (0.22, 1.29)	1	1.66 (1.00, 2.76)	0.74 (0.27, 2.00)
Gelir (ref: düşük ve orta gelir seviyesi)									
Yüksek eğitim seviyesi	1	0.59 (0.29, 1.22)	0.42 (0.14, 1.23)	1	0.70 (0.35, 1.40)	0.82 (0.25, 2.67)	1	0.59 (0.30, 1.16)	1.11 (0.29, 4.31)
Trans birini tanıyor (ref: trans birini tanımıyor)									
Trans birini tanıyor	1	1.14 (0.63, 2.06)	0.66 (0.21, 2.14)	1	1.32 (0.74, 2.37)	0.66 (0.20, 2.14)	1	0.58 (0.33, 1.00)	0.40 (0.10, 1.60)
Bilmiyor	1	2.36 (0.32, 17.27)	11.03 (2.06, 59.11)	1	0.23 (0.04, 1.27)	5.33 (1.24, 22.86)	1	2.31 (0.43, 12.31)	11.87 (3.03, 46.51)
Not: serbestlik derecesi (df); güven aralığı (CI); kalın yazı tipleri istatistiksel olarak anlamlı p<0.05.									

Tablo C (Devam). Toplumda Trans Kişilere Yönelik Tutumlar: çok terimli lojistik regresyon analizlerinden, sosyodemografik karakteristikler ve trans kişilere aşinalığa (n=496) göre düzenlenmiş ağırlıklı göreceli risk oranları ve %95 güven aralığı

	KÜLTÜRÜMÜZÜN GELENEKLERINE ZARAR VERİYORLAR			TOPLUMDA ÖZEL BİR YERE SAHIPLER			DOĞUMDAKİ CINSİYETLERİ BAŞKA OLMASINA RAĞMEN KARŞI CINSİ YANSITACAK ŞEKİLDE GİYİNER VE YAŞAYAN İNSANLARI DESTEKLEME VE KORUMA KONUSUNDA TÜRKİYE’NİN DAHA FAZLA ŞEY YAPMASINI İSTİYORUM		
	Katılıyorum	Bilmiyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Bilmiyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Bilmiyorum	Katılmıyorum
	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)
F-istatistiği (df) (p-değeri)	F(16, 19731)=5.17, p<0.00			F(16, 19731)=1.70, p<0.05			F(16, 19731)=2.84, p<0.00		
Interseptler (sabit terim)	1	0.35 (0.13, 0.95)	0.03 (0.01, 0.21)	1	1.01 (0.34, 3.01)	0.14 (0.03, 0.54)	1	2.26 (0.76, 6.75)	0.08 (0.01, 0.45)
Cinsiyet (ref: kadın)									
Erkek	1	2.37 (1.42, 3.96)	1.10 (0.44, 2.71)	1	0.63 (0.37, 1.06)	0.87 (0.37, 2.05)	1	0.45 (0.27, 0.78)	1.02 (0.41, 2.56)
Yaş (ref: yaşlar 50-64)									
Yaşlar 16-34	1	2.30 (0.99, 5.35)	2.68 (0.57, 12.71)	1	0.80 (0.33, 1.95)	1.81 (0.53, 6.20)	1	0.51 (0.21, 1.24)	2.49 (0.46, 13.44)
Yaşlar 35-49	1	2.65 (1.08, 6.49)	2.32 (0.45, 12.09)	1	0.69 (0.28, 1.69)	2.37 (0.59, 9.44)	1	0.82 (0.32, 2.09)	6.25 (1.13, 34.64)
Eğitim seviyesi (ref: düşük eğitim seviyesi)									
Orta eğitim seviyesi	1	1.17 (0.60, 2.29)	2.32 (0.63, 8.52)	1	1.65 (0.82, 3.32)	1.54 (0.50, 4.71)	1	0.84 (0.42, 1.69)	0.70 (0.24, 2.05)
Yüksek eğitim seviyesi	1	1.23 (0.73, 2.08)	4.84 (1.84, 12.76)	1	1.36 (0.80, 2.30)	1.17 (0.44, 3.08)	1	1.40 (0.82, 2.38)	0.86 (0.36, 2.07)
Gelir (ref: düşük ve orta gelir seviyesi)									
Yüksek eğitim seviyesi	1	0.74 (0.36, 1.50)	0.35 (0.11, 1.14)	1	0.57 (0.28, 1.17)	0.62 (0.22, 1.77)	1	1.05 (0.51, 2.16)	1.03 (0.33, 3.20)

	KÜLTÜRÜMÜZÜN GELENEKLERINE ZARAR VERİYORLAR			TOPLUMDA ÖZEL BİR YERE SAHIPLER			DOĞUMDAKİ CİNSİYETLERİ BAŞKA OLMASINA RAĞMEN KARŞI CİNSİ YANSITACAK ŞEKİLDE GİYİNER VE YAŞAYAN İNSANLARI DESTEKLEME VE KORUMA KONUSUNDA TÜRKİYE’NİN DAHA FAZLA ŞEY YAPMASINI İSTİYORUM		
	Katılıyorum	Bilmiyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Bilmiyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Bilmiyorum	Katılmıyorum
	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)	RRR (95% CI)
Trans birini tanıyor (ref: trans birini tanımıyor)									
Trans birini tanıyor	1	0.39 (0.22, 0.70)	1.30 (0.55, 3.11)	1	1.72 (0.96, 3.08)	0.47 (0.16, 1.38)	1	2.76 (1.52, 5.03)	1.07 (0.32, 3.62)
Bilmiyor	1	1.87 (0.40, 8.79)	7.07 (1.51, 33.09)	1	2.91 (0.44, 19.08)	6.71 (1.12, 40.22)	1	0.80 (0.13, 4.97)	6.60 (1.44, 30.33)
Not: serbestlik derecesi (df); güven aralığı (CI); kalın yazı tipleri istatistiksel olarak anlamlı p<0.05.									

EK II

IPSOS ÜLKE ARAŞTIRMALARI İÇİN METODOLOJİ EK BÖLÜMÜ

Uluslararası bir araştırma firması olan Ipsos, Arjantin, Avustralya, Belçika, Brezilya, Kanada, Çin, Fransa, Almanya, Britanya, Hırvatistan, Hindistan²⁷, İtalya, Japonya, Meksika, Peru, Polonya, Rusya, Güney Afrika, Güney Kore, İspanya, İsveç, Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere 23 ülkede gerçekleşen Trans Kişilere Yönelik Küresel Tutumlar araştırmasını ilk kez 2016 yılında gerçekleştirdi. Williams Institute, Ipsos, ve BuzzFeed News araştırmayı trans kişilere ve ilgili kamu politikalarına yönelik kamuoyuna dair verileri toplamak için tasarladı. Ipsos bu araştırmayı aylık online Küresel Danışmanlık araştırmasına ayrı bir bölüm olarak ekledi. Ipsos anketi kendi organize ettiği ve sürdürdüğü örneklem üzerinde online olarak gerçekleştirdi. 2016 Anketi’nin bulgularına şuradan erişebilirsiniz: [Public Support for Transgender Rights: A Twenty-three Country Survey \(Trans Kişilerin Hakları için Toplumsal Destek: Yirmi Üç Ülke Arasında Araştırma\)](#)

Ipsos’un 47 ülkeden 4.7 milyon potansiyel anket katılımcısından oluşan bir panele sahip ve bu örneklem grubunu sürekli olarak genişletmeye devam ediyor. Ipsos, potansiyel anket katılımcılarını ayrıştırabilmek için farklı kaynakları kullanmaktadır ve örnekleme genişletmek için hedeflerini ulusal nüfus sayımına, anket araştırmasına daha çok ihtiyaç duyulan kitleye ve yıpranma veya cevaplama oranı gibi panel parametrelerine göre belirler. Panelist olarak yer almayı kabul eden kişiler katılımları karşılığında teşvik alırlar ve Ipsos aktif olmayan kişileri panelden çıkarır.²⁸ Ipsos, Trans Kişilere Yönelik Küresel Tutumlar anketi için örneklem oluşturmak adına, potansiyel anket katılımcılarını, toplumsal cinsiyet, yaş, eğitim durumu gibi kotaları içeren, ülkenin nüfus sayım örnekleme içindeki panelistler arasından rastgele seçebilmek için yönlendirici (router) sistemi kullandı. Ağırlıkları oluşturmak için uygun karakteristikler seçilirse, çevrimiçi paneller kota örnekleme ve sonradan tabakalama aracılığıyla genelleştirilebilir.^{29,30,31} Bu araştırma için, Ipsos tarafından geliştirilen örneklem ve ağırlıklandırma stratejilerini kullandık.

2017 yılında Ipsos yukarıda tarif edilen örnekleme yöntemi kullanarak, 27 ülkeden katılımcılarla Trans Kişilere Yönelik Küresel Tutumlar online anketini yeniden gerçekleştirdi. Ipsos anketleri 24 Ekim 2017 ve 7 Kasım 2017 tarihleri arasında, Arjantin, Avustralya, Belçika, Brezilya, Kanada, Şili, Çin, Ekvador, Fransa, Almanya, Britanya, Hırvatistan, Hindistan³², İtalya, Japonya, Malezya, Meksika, Peru, Polonya, Rusya, Sırbistan, Güney Afrika, Güney Kore, İspanya, İsveç, Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri’nde uygulandı. Şili, Ekvador, Malezya ve Sırbistan’da anket ilk defa uygulanırken, kalan 23 ülkede hem 2016 hem 2017 yılında uygulanmış oldu. Katılabilmek için, kişilerin 16-64 yaş arasında olması (katılımın 18-64 yaş arası gerçekleştiği Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada hariç), internet erişiminin olması, ve ankete katılım rızalarının olması gerekmektedir. 2017 araştırması 2016’da kullanılan soruların bir çoğunu³³ ve bazı yeni soruları içermektedir. Her ülkeden partner uzmanlar, orijinal anket araçlarının kendi ülkelerine uyarlanması ve tercüme edilmesinden sorumluydu. Anket cevapları anonim olarak toplandı ve Ipsos katılımcıların kişisel bilgilerini almadı.³⁴

İnternet kullanım oranı %60 ve daha yüksek olan ülkelerde, Trans Kişilere Yönelik Küresel Tutumlar anket verileri uygun ağırlık değişkenleri seçkisi olarak kabul edilip, ülkenin yetişkin nüfusunun temsili olarak değerlendirildi.^{35, 36} 2017 yılında iyi internet erişimi ve yüksek internet kullanım oranına sahip 16 ülke vardı: Arjantin, Avustralya, Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, Britanya, Hırvatistan, İtalya,

Japonya, Polonya, Sırbistan, Güney Kore, İspanya, İsveç, ve Amerika Birleşik Devletleri. Brezilya, Şili, Çin, Ekvador, Hindistan, Malezya, Meksika, Peru, Rusya, Güney Afrika ve Türkiye olmak üzere diğer 11 ülkede internet kullanım oranı düşüktü. Bu nedenle bu ülkelerden elde edilen bulgular, tüm ülkeyi değil, daha varlıklı ve internet bağlantısı olan kesimi temsil ediyor. Ayrıca, internet kullanım oranları sebebiyle,

Ipsos Çin ve Meksika’daki ortaöğretimden daha düşük eğitim seviyesine sahip katılımcılardan ve Brezilya’daki ilköğretimden daha düşük eğitim seviyesine sahip katılımcılardan veri toplamadı.

2017 anket örneklemini 27 farklı ülkeden 19,747 bin yetişkini içeriyordu. Arjantin, Belçika, Şili, Ekvador, Hırvatistan, Hindistan, Malezya, Meksika, Peru, Polonya, Rusya, Sırbistan, Güney Afrika, Güney Kore, İsveç, ve Türkiye’den yaklaşık 500; Avustralya, Brezilya, Kanada, Çin, Fransa, Britanya, Almanya, İtalya, Japonya, İspanya, ve Amerika Birleşik Devletleri’nden yaklaşık 1000 katılımcı anketi tamamladı.

2017 Trans Kişilere Yönelik Küresel Tutumlar anketindeki soruları aşağıda görebilirsiniz:

1. Sonraki birkaç soru hassas içerikli olabilir. Lütfen bunları dikkatli bir şekilde okuyun. Bazı insanlar, cinsiyeti başka olmasına rağmen karşı cinsi yansıtacak şekilde giyinmekte ve yaşamaktadır. Örneğin, erkek olarak doğduğu düşünülen bir kimse kendisini aslında kadın olarak hissedebilir ve ona uygun giyinip yaşayabilir; ve aynı şekilde kız olarak doğan bir kimse kendisini aslında erkek olarak hissedebilir ve ona uygun giyinip yaşayabilir.

Böyle insanlara ne kadar aşinasınız? Geçerli olan tüm yanıtları seçin.

Böyle insanlara nadiren rastlıyorum veya hiç rastlamıyorum

Böyle insanları gördüm fakat şahsen tanımıyorum

Böyle tanıdıklarım var

Böyle arkadaşlarım / yakınlarım var

Ben şahsen böyleyim

Bilmiyorum

2. Lütfen, cinsiyeti başka olmasına rağmen karşı cinsi yansıtacak şekilde giyinen ve yaşayan insanlar ile ilgili aşağıdaki ifadelerin her birine katılıp katılmadığınızı belirtin.

Bedenleri kimliklerine uygun düşecek şekilde ameliyat olmalarına izin verilmelidir

Kendilerini özdeşleştirdikleri cinsiyete ait tuvaletleri kullanmalarına izin verilmelidir

Doğdukları cinsiyetten bir kişi ile evlenmelerine izin verilmelidir

(Eğer biyolojik olarak mümkünse) hamile kalmalarına veya çocuk doğurmalarına izin verilmelidir Evlatlık almalarına izin verilmelidir

Hükümetin gösterdiği ayrımcılığa karşı koruma altına alınmalıdır

Orduda görev almalarına izin verilmelidir

Kesinlikle katılıyorum

Biraz katılıyorum

Pek katılmıyorum

Kesinlikle katılmıyorum

Bilmiyorum

3. Lütfen, cinsiyeti başka olmasına rağmen karşı cinsi yansıtacak şekilde giyinen ve yaşayan insanlar ile ilgili aşağıdaki ifadelerin her birine katılıp katılmadığınızı belirtin.

Bir tür ruhsal bozukluğa sahipler
 Bir tür fiziksel engele sahipler
 Günah işliyorlar
 Kültürümüzün geleneklerini çiğniyorlar
 Doğal bir vaka
 Toplumda özel bir yere sahipler
 Kendilerine özgü manevi yetenekleri var

Kesinlikle katılıyorum
 Biraz katılıyorum
 Pek katılmıyorum
 Kesinlikle katılmıyorum
 Bilmiyorum

4. Lütfen, cinsiyeti başka olmasına rağmen karşı cinsi yansıtacak şekilde giyinen ve yaşayan insanlar ile ilgili aşağıdaki ifadelerin her birine katılıp katılmadığınızı belirtin.

[Ülke] toplumu, insanların, cinsiyetleri başka olmasına rağmen karşı cinsi yansıtacak şekilde giyinmelerine ve yaşamalarına izin verme konusunda aşırıya kaçmış Cinsiyetleri başka olmasına rağmen karşı cinsi yansıtacak şekilde giyinen ve yaşayan insanlar söz konusu olduğunda [ülke] daha toleranslı bir hale geliyor Çocukların, cinsiyeti başka olmasına rağmen karşı cinsi yansıtacak şekilde giyinen ve yaşayan insanlarla karşılaşmasından endişe duyuyorum Cinsiyeti başka olmasına rağmen karşı cinsi yansıtacak şekilde giyinen ve yaşayan insanlar cesurdurlar Cinsiyetleri başka olmasına rağmen karşı cinsi yansıtacak şekilde giyinen ve yaşayan insanları destekleme ve koruma konusunda [ülke]’nin daha fazla şey yapmasını istiyorum

Kesinlikle katılıyorum
 Biraz katılıyorum
 Pek katılmıyorum
 Kesinlikle katılmıyorum
 Bilmiyorum

Not: Anket soruları trans terimini kullanmadı. Trans teriminin uluslararası ve İngilizce olmayan bağlamlarda kullanımı artmış olsa da, terimin evrensel olarak anlaşılıp anlaşılmadığı bilinmiyor. Anketin uygulandığı ülkelerde soruların anlaşılabilmesi için, Ipsos anket katılımcılarına, şimdiki cinsiyet kimliğinin doğumdaki cinsiyetinden farklı olan kişilerle ilgili soru sordu. Anket başlamadan önce, katılımcılara – Davranışsal Risk Faktörleri Araştırma Sistemi (Behavioral Risk Factor Surveillance System, BRFSS)’nin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği modülünden elde edilen bir trans tanımı yapıldı. BRFSS’nin tanımına göre: “Bazı insanlar, doğumdaki cinsiyetlerinden farklı bir cinsiyet kimliğine sahiptir ve kendilerini trans olarak tanımlar. Örneğin, erkek bedeninde doğan, ama kadın olarak hisseden veya yaşayan bir kişi transtır.”

ENDNOTES

- ¹ Engin, C. (2018). Sex Work in Turkey: Experiences of Transwomen. In L. Nuttbrock (Ed.), *Transgender Sex Work and Society*. New York, NY: Harrington Park Press; Lambda Istanbul. (2012). “İt İti Isırmaz!” *Bir Alan Araştırması: İstanbul’da Yaşayan Trans Kadınların Sorunları*. Istanbul, Turkey: Lambda Istanbul. Kaynak: <http://www.lambdaistanbul.org/s/wp-content/uploads/2019/02/%C4%B0t-%C4%B0ti-Is%C4%B1rmaz-%C4%B0stanbulda-Ya%C5%9Fayan-Trans-Kad%C4%B1nlar%C4%B1n-Sorunlar%C4%B1-2010.pdf>; Ördet, K. (2014, December). Violence Directed Towards Sex Worker Trans Women in Turkey: a Struggle for Existence Caught Between the Crossfire of Invisibility and Impunity. Ankara, Turkey: Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği (Red Umbrella Sexual Health and Human Rights Association). Kaynak: <http://www.kirmizisemsiye.org/SourceFiles/pdf-2018525135952.pdf>; Ördet, K. (2015, March). “Those Women”: Violence Stories From Sex Worker Trans Women. Ankara, Turkey: Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği (Red Umbrella Sexual Health and Human Rights Association). Kaynak: http://www.swannet.org/userfiles/THOSE%20WOMEN_Turkey.pdf; Göregenli, M., O’Neil, M. L., Ergün, R., Değirmenci, S., Erkengel, D., & Köylü, M. (ed.). (2019a). Türkiye’de Kamu Çalışanı Lesbilen, Gey, Biseksuel, Trans ve İntersekslerin Durumu. Ankara, Turkey: Kaos GL. Kaynak: http://www.kaosglidernegi.org/resim/yayin/dl/kamu_calisanlari_2019_web.pdf; Göregenli, M., O’Neil, M. L., Ergün, R., Değirmenci, S., Erkengel, D., & Köylü, M. (ed.). (2019b). Türkiye’de Özel Sektör Çalışanı Lesbilen, Gey, Biseksuel, Trans ve İntersekslerin Durumu. Ankara, Turkey: Kaos GL. Kaynak: http://www.kaosglidernegi.org/resim/yayin/dl/kamu_calisanlari_2019_web.pdf
- ² Engin (2018); Lambda Istanbul (2012)
- ³ Göregenli et al. (2019a, 2019b)
- ⁴ Engin (2018); Lambda Istanbul (2012); Ördet (2014); Ördet (2015)
- ⁵ Yılmaz, V. (2013). The New Constitution of Turkey: A Blessing or A Curse for LGBT Citizens? *Turkish Policy Quarterly*, 11(4), 131-140. Kaynak: <http://turkishpolicy.com/Files/ArticlePDF/the-new-constitution-of-turkey-a-blessing-or-a-curse-for-lgbt-citizens-winter-2013-en.pdf>
- ⁶ Milliyet’de geçen yasak hakkında orijinal haber (1981, 28 Ocak). Bülent Ersoy giyimini düzeltmesi için emniyete çağrılarak uyarıldı. *Milliyet*, p. 10. Kaynak: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Arsiv/1981/01/28>. Tercüme Ertür, B. & Lebow, A. (2014) tarafından. Coup de Genre: The Trials and Tribulations of Bülent Ersoy. *Theory & Event*, 17(1). Kaynak: <https://muse.jhu.edu/article/539135>
- ⁷ NTV-MSNBC. (2008, February 27). Bülent Ersoy’un 12 Eylül’deki hukuk savaşı [Legal War of Bülent Ersoy on September 12th]. NTV-MSNBC. Kaynak: <https://web.archive.org/web/20151208074239/http://arsiv.ntv.com.tr/news/437238.asp>
- ⁸ Yılmaz (2013); Atamer, Y. (2006, September 21). *Transseksüellerin Türk Hukukundaki Durumu*. Istanbul, Turkey: Lambda Istanbul. Kaynak: <http://www.lambdaistanbul.org/s/etkinlik/transseksuellerin-turk-hukukundaki-durumu/>
- ⁹ Göregenli et al. (2019a, 2019b); Göçmen, İ. & Yılmaz, V. (2016). Exploring Perceived Discrimination Among LGBT Individuals in Turkey in Education, Employment, and Health Care: Results of an Online Survey. *Journal of Homosexuality*, 64(8), 1052-1068. Kaynak: <https://doi.org/10.1080/00918369.2016.1236598>
- ¹⁰ Göçmen and Yılmaz (2016)
- ¹¹ Atuk, T. (2019). Comrades-in-[Each Other’s]-Arms: Homosociality, Masculinity and Effeminacy in the Turkish Army. *Men and Masculinities*, 1097184X19866874. Kaynak: <https://doi.org/10.1177/1097184X19866874>
- ¹² Atuk (2019)
- ¹³ Flores, A. R., Brown, T. N. T., & Park, A. S. (2016, December). *Public Support on Transgender Rights: A Twenty-Three*

Country Survey. Los Angeles, CA: The Williams Institute. Kaynak: <https://williamsinstitute.law.ucla.edu/wp-content/uploads/23-Country-Survey.pdf>

¹⁴ “Transgender” terimini bu raporda “Doğumdaki cinsiyetleri başka olmasına rağmen karşı cinsi yansıtacak şekilde giyinen ve yaşayan insanlar” olarak kullandık. Bu tanım, daha büyük bir Ipsos anketine katılan 27 ülkedeki cinsiyet azınlıklarının kimlik çeşitliliğini kapsayacak şekilde kasıtlı olarak genişletildi.

¹⁵ Clark, J. & Jackson, C. (2018, January). *Global Attitudes Toward Transgender People*. Ipsos. Kaynak: <https://www.ipsos.com/en-us/news-polls/global-attitudes-toward-transgender-people>

¹⁶ Katılımcıların cevaplarından “bilmiyorum” seçeneği seçen kişilerin sorunun anlamını anlamadıklarını, transseksüelleri tanıyıp tanımadıkları veya başka bir şeyi ifade edip etmediklerini belirttiği net değildir.

¹⁷ Trans olmayan katılımcıların arasında, trans tanıdıkları, arkadaşları, veya akrabaları olan katılımcıları “trans birini tanıyor” olarak kodladık; trans birini tanımayan veya yalnızca bir kaç kez karşılaşan kişiler ise “trans birini tanımıyor” şeklinde kodladık; “bilmiyorum” seçeneğini seçen katılımcıları da “bilmiyor” olarak kodlandırdık.

¹⁸ “Trans kişilerin doğum yapma veya çocuklarının olması hakkına sahiptir (biyolojik olarak mümkünse)” ifadesine yönelik tutumların bireysel düzeydeki ilişkilerini inceleyen regresyon modeli, orta ve düşük öğrenim seviyeli kişiler ile yüksek öğrenim seviyeli katılımcılar arasında bir karşılaştırma sağlayacak eğitim değişkenleri ikiliğini içeriyor. İkili eğitim değişkeninin kullanımı model uyumunu geliştirmiştir.

¹⁹ Katılımcıların cinsiyetinin, yaşının, eğitiminin, hane gelirinin ve trans kişilere olan aşinalığının tutumlarla nasıl ilişkilendirildiğini keşfetmek ve modeldeki diğer tüm değişkenler için ayarlama yaparak her bir öge için çok terimli lojistik regresyon modelini kullanıyoruz. 1.0’ın üzerindeki göreceli risk oranları (RRR), söz konusu değişkenle (örneğin cinsiyet) ilişkili verilen yanıt (“katılmıyorum” a göre) daha yüksek bir onaylama olasılığını gösterir. 1.0’ın altındaki RRR, daha düşük bir onay olasılığını gösterir.

²⁰ Azınlık grup üyelerine (örneğin, dini azınlıklar, cinsel azınlıklar ve ırksal veya etnik azınlıklar) yönelik tutumlar, araştırmacıların sosyal kabul düzeylerindeki değişimi ölçmek ve değerlendirmek için bir yol olarak uzun zamandır kamuoyu yoklamaları ve sosyal tutum anketlerinin konusu olmuştur. Örneğin, ırksal eşitsizlikle ilgili 2018 Genel Sosyal Araştırması bulguları için bakınız: <http://www.apnorc.org/projects/Pages/Changing-Attitudes-about-Racial-Inequality.aspx>

²¹ Atuk (2019)

²² Pals, H. & Engin, C. (2018). Attachment to Society and Cognitive Deviance: The Case of Turkey. *Deviant Behavior*, 40(7), 799-815. Kaynak: <https://doi.org/10.1080/01639625.2018.1441685>

²³ Engin, C. (2018). *The Clash of Demography and Politico-Religiosity: Attitudes toward Homosexuality in Turkey*. (Doctoral dissertation), Texas A&M University. Kaynak: <https://oaktrust.library.tamu.edu/handle/1969.1/173834>

²⁴ Heeringa, S. G., West, B. T., & Berglund, P. A. (2017). *Applied survey data analysis*, 2nd ed. New York, NY: Chapman and Hall/CRC.

²⁵ Bu tahminin, epidemiyoloji gibi alanlarda kullanılan “göreceli risk oranı” teriminin kullanımından farklı olduğuna dikkat edin. Çok terimli lojistik regresyonun üslu tahmini katsayılarının yorumlanması, ikili lojistik regresyondaki olasılık oranlarının bir uzantısıdır. Karşılaştırma için temel kategori çok terimli bir lojistik regresyon modelinde değişebileceğinden, olasılık oranları bu taban çizgisine göre yorumlanır, bu nedenle göreceli risk oranı terimi benimsenmiştir; ayrıca bkz. StataCorp. (2017). *mlogit – multinomial (polytomous) logistic regression*. Stata 15 Base Reference Manual. College Station, TX: Stata Press.

²⁶ <https://stats.idre.ucla.edu/stata/output/multinomial-logistic-regression-2/>

²⁷ Önceki Ipsos araştırması, Hindistan’da çevrimiçi anketler uygulayan panelist örneklerinin genel popülasyonu temsil etmediğini gösterdi. Hindistan’daki panelistlerin çevrimiçi anketinden elde edilen veriler, bunun için ek kanıtlar sağladı. Bu nedenle Ipsos, 610 yetişkinden oluşan bir örneklemle ek yüz yüze görüşmeler gerçekleştirdi ve Hindistan’daki orijinal çevrimiçi anket panelistlerinin verilerini yayınlanmış verilerden hariç tuttu. Hindistan’da yüz yüze görüşmelerden elde edilen veriler, Transseksüel Hakları için Kamu Desteği: Yirmi Üç Ülke Anketi’nde ve Transseksüel Kişilere Yönelik Küresel Tutumlar anketinden verileri içeren tüm Ipsos yayınlarında sunulmaktadır. Hindistan’daki panelistler yayınlanmadı. Yüz yüze görüşmelerde uygulanan anket, Transseksüel Kişilere Yönelik Küresel Tutumlar anketiyle aynı soruları ve Hindistan’ın yasal ve sosyal çevresine özgü bir dizi ek soruyu içeriyordu. Hindistan’daki anket katılımcıları, beş bölgede posta adreslerinin rastgele örneklenmesi yoluyla belirlendi. Bireyler katılım veya tamamlanma için teşvik almadı. Ipsos tarafından bu veriler temizlenirken kişisel tanımlayıcılar kaldırıldı.

²⁹ Kennedy, C., Mercer, A., Keeter, S., Hatley, N., McGeeney, K., & Gimenez, A. (2016, May 2). *Evaluating online nonprobability surveys*. Washington, DC: Pew Research Center. Kaynak: <https://www.pewresearch.org/methods/2016/05/02/evaluating-online-nonprobability-surveys/>

³⁰ Mercer, A., Lau, A., Kennedy, C. (2018, Jan. 26). *For weighting online opt-in samples, what matters most?* Washington, DC: Pew Research Center. Kaynak: <https://www.pewresearch.org/methods/2018/01/26/for-weighting-online-opt-in-samples-what-matters-most/>

³¹ Mercer, A. et al. (2018)

³² 2017’de, Transseksüel Kişilere Yönelik Küresel Tutumlar anketi, Hindistan’daki Ipsos panelistlerine çevrimiçi olarak uygulandı. 2017 yılında Hindistan’da yüz yüze görüşmeler yapılmadı.

³³ 2017 versiyonu, trans bireylerin komşular, iş arkadaşları, öğretmenler, ordu üyeleri, seçilmiş liderler ve aile üyeleri olarak bulunmasını istememe hakkındaki sosyal yakınlık sorularını ve trans bireylerin kimlik belgelerinde cinsiyetlerini yasal olarak nasıl değiştirmeleri gerektiği veya değiştirememeleri gerektiğiyle ilgili bir soruyu kaldırdı. Ipsos, cinsiyet zamiri kullanımı ve politik ve sosyal gelişmeler hakkında yeni sorular ekledi.

³⁴ Bu, Ipsos’un yüz yüze görüşmelere katılan katılımcılardan kişisel olarak tanımlanabilen bilgiler topladığı Hindistan’dan gelen veriler hariçtir. Bu görüşmelerde toplanan veriler gizlidir ve Ipsos, verileri temizlerken kişisel tanımlayıcıları kaldırmıştır.

³⁵ Sayıma dayalı ağırlıkların kullanılması, bu verilerin genel yetişkin nüfusu yansıtacak şekilde dengelenmesine izin verirken, herhangi bir metodolojide olduğu gibi, örnekleme çerçevesine dahil edilme olasılıklarına dayalı verilerin genelleştirilebilirliğinde sınırlamalar vardır.

³⁶ Mercer et al. (2018)

³⁷ Ipsos çevrimiçi anketlerinin kesinliği, 1.000’lik örneklerde +/- 3.1 yüzde puanı ve 500’lük örneklerde +/- 4.5 yüzde puanı olan bir güvenilirlik aralığı kullanılarak hesaplanır. Ipsos’un güvenilirlik aralıklarının kullanımı hakkında daha fazla bilgi için lütfen Ipsos’u ziyaret edin. Web sitesi: <https://www.ipsos.com/en>

³⁸ Bu yanıt seçeneği, örneklemdaki transseksüel katılımcıları belirlemek için kullanıldı.

³⁹ CDC. (2018). *2018 BRFSS Questionnaire*. Atlanta, GA: CDC. Kaynak: https://www.cdc.gov/brfss/questionnaires/pdf-ques/2018_BRFSS_English_Questionnaire.pdf